

“DEĞİŞEN EGEMENLİK SÜRECİNDE MEŞRUIYET SORUNU VE ANAYASAL DÜZEN”

Doç.Dr. Mithat SANCAR^(*)

Dünden beri, bir kavram etrafında pek çok şey söyleniyor. Bu söylenenlerden, kavramın aydınlanıp aydınlanmadığı konusunda, gerçekten, çok ciddi tereddütlerim var. Benim, bu kargaşayı artıracığım konusunda da şüphelerim var; yani, ortalık iyice karışacak gibime geliyor; ama, yine de, bu karışıklıktan sonra ortalık durulur diye bir umutla, bu karışıklığı önlemeye de çalışmayacağım.

Dün, bir düşünürün adı anıldı. Egemenlik konusu konuşulunca, onu anmanın eksiklik olduğunu ben de kabul ediyorum; o da, Carl Schmitt, şimdi, önemli bir isim; ama, aynı zamanda çok tartışmalı, tıpkı, egemenlik kavramı gibi; hatta şaibeli bir insan, tıpkı egemenlik kavramı gibi; ama, bir konuda çok güzel bir tespiti var; o da şu: "Modern devlet kuramının bütün önemli kavramları dünyevileştirilmiş ilahiyat kavramlarıdır" diyor. Şimdi, dolayısıyla, bu tartışma egemenlik kavramını da kapsıyor; daha doğrusu, ona ilişkin bir belirleme. Tartıştığımız ise, dünyevi ilahiyat kavramı. Bütün ilahiyat kavramları gibi, bu konuda da bir kısır döngü içine girmek çok mümkün. Acaba, kavramı ilahiyattan uzaklaştırıp ya da ilahiyat boyutundan soyutlayıp tartışmak -Carl Schmitt bunu demiyor- mümkün mü? Eğer, mümkünse nasıl bir sonuca varılabilir? Şimdi, çok şaibeli bir adam dedim, şundan; -bilenler biliyor zaten- Nazi Dönemi, siyaset bilimcilerinden çok önemli bir hukuk teorisini, kimilerine göre aktif bir nihilist, kimilerine göre soğukkanlı bir sinik; ama, meseleleri ve olayları olabildiğince dolaysız telaffuz etmekte maruf bir adam; aynı zamanda. Hatta, Schmitt'e telaffuz edilememiş ya da edilmemiş olanın virtüüzü de deniyor. Dolayısıyla, egemenlik konusunu incelerken de, olabilecek bütün soğukluğuyla kavramı, olguyu önümüze sermeye çalışıyor. Ondan bir parça yararlanacağım.

Aslında, bu söylediği; yani, modern devlet kuramının önemli kavramlarının tamamının dünyevileştirilmiş ilahiyat kavramları olduğu belirlemesi belki kavramın başlangıcı için çok daha vurgulu bir şekilde söylenebilir. Modernliğin başlarında, Bataille ve Macchiavelli de saf işlevsel nitelikte bir egemenlik kavramı var ve bu kavramın, kadirî mutlak fikrinden türetildiği de tereddüt götürmez; yani, ilahiyatın kadirî mutlak tasavvurunun bir tevarüsü söz konusu burada. Hatta, egemenliğin gerçek fotoğrafını ilk çeken düşünür olarak bilinen

^(*) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Thomas Hobbes, Leviathan da, açıkça bu devlete, yani, tasvir ettiği devlete, ölümlü tanrı diyor. Bu, bir yandan olguyu açıklıyor başlangıç dönemleri için, diğer yandan, tabii, Leviathan ve Hobbes için söylüyorum, bu megafor, aynı zamanda, modern egemenlik düşüncesinin mutlak şeklini, daha doğduğu anda, kendisiyle vedalaşmaya giden uzun yola da koyulduğunu açıkça gösteriyor; çünkü, ölümlü bir tanrıdan söz ediyor. Esasen, hani, Hobbes'ta, bu kadar sınırsız değildi egemenlik anlayışı; ona daha sonra döneceğim.

Peki, bu klasik egemenlik anlayışında ortaya konan bu yetkiye, bu imkâna egemenlik demek doğru mu acaba; yoksa, başka bir kavram aramak, başka bir kavramla isimlendirmek daha açıklayıcı olabilir mi; mesela, tahakküm gibi; çünkü, klasik egemenlik anlayışında bir defa toplumdan ayrı bir devlet tasavvuru var. Toplumun üstünde bir devlet tasavvuru var ve toplumu belirleyen, bireylerin hayatını ve hayatta kalmasını belirleyen, yani, hayat ile ölüm arasında karar verebilen, hayatın şekillenmesi konusunda da gücü olan bir devlet olduğuna göre, acaba, burada, egemenlik yeterince açıklayıcı mı diye bir soru geliyor aklıma. Ben, klasik egemenlik anlayışındaki bu tasvirin, bu tasavvurun tahakkümle daha çok örtüştüğü kanısındayım. Şimdi, egemenlik, belki kendini belirleme, kendi kendini belirleme anlamında Rousseau'nun doktrinine daha çok uyar diye düşünüyorum. Bu da, klasik egemenlikten farklı bir yere gitme imkânı veriyor bize; yani, o tahakkümden farklı bir kavrama gitme imkânı. Bugünkü dünya ilişkilerini tahlil ederken de, bu ayırımın işimize yarayabileceğini düşünüyorum.

Şimdi, Rousseau'da da aslında ilahiyattan tamamen soyutlanmış bir halde değildir egemenlik kavramı; çünkü, o da, sonuçta başka bir yere naklediyor kaynağını; ama, yine, mutlaklıktır, yine sınırsızdır, yine yanılmazdır, Rousseau'daki egemenlik anlayışı. Çok önemli bir fark var; ama, egemenlik kavramına meşruiyet unsurunu en güçlü şekilde sokan teori Rousseau'nun "halk egemenliği" teorisidir ya da Rousseau'ya dayandırılacak "halk egemenliği" teorisidir. Bu da, bana göre son derece önemli bir değişimi, dönüşümü ifade eder, klasik egemenlikten, klasik egemenlik anlayışından günümüze gelen çizgide önemli bir dönüşüm, önemli bir dönüm noktasıdır.

Şimdi, Rousseau'nun halk egemenliği ilkesine dayanan modelinde, devlet, belirli bir toprak parçasında, kendi kendine yöneten topluluğun bir organına dönüştürülebilecek bir varlık olarak tasavvur edilebilir, kabul edilebilir; yani, Rousseau'cu model, devletin

belirli bir toprak parçasında kendi kendini yöneten topluluğun bir organına dönüştürülmesine teorik temel oluşturabilir. Böyle olunca, toplumun üstünde, toplumu belirleyen, ona hâkim olan, ona tahakküm eden bir organ, bir varlık, bir güç olmaktan teorik olarak çıkarılabilir. Şimdi, klasik anlayışta, klasik egemenlik anlayışında, dediğim gibi, bir gücün başkalarının hayatını belirleme hakkı ve imkânı daha çok vurgulanırken, halk egemenliği anlayışında, kendi kaderlerini belirleme hakkı ve imkânı esastır. Birincisine bu nedenle bence tahakküm demek daha doğrudur ve bunun sadece, klasik dönemde ya da modern devletin oluşum süresiyle sınırlı bir tarihsel yaşamı olduğunu iddia etmek de yanlış; çünkü, çeşitli dönemlerde, hem ulusal topluluklarda hem de uluslararası ilişkilerde karşımıza bu tür iddialarla ve hatta imkânlarla donanmış güçler çıkabiliyor.

Evet, birincisi bu ayrımı yapmayı gerekli ve anlamlı bulduğum, daha sonra başka tartışmaları da buraya eklememeye çalışacağım. Şimdi, egemenlik kavramının çeşitli açılardan ayrımları yapılıyor, iç egemenlik, dış egemenlik. Bunlar, dün de konuşuldu, bugün de, işte, üzerinde duruldu. Aslında, bu ayırım, egemenliğin boyutlarına işaret etmesi bakımından anlamlı; ama, egemenliğin özüne ilişkin temel sorunu tesis etmek ve açıklamak bakımından tek başına yeterli değil; bana göre, bir başka ayırım yapmak gerekiyor. O da, hukuksal ve olgusal, normatif ve fiilî ya da biçimsel ve operasyonel egemenlik ayırımıdır. Schmitt'te egemenlik sorununun özünün burada yattığını söyler, temel sorun buradadır der. Fiilî ve hukukî egemenlik arasındaki ilişki, egemenlik kavramının temel sorunudur der, bütün güçlük burada yatmaktadır. Şimdi, egemenlik kavramında neyin, nasıl, ne ölçüde dönüştüğü ya da değiştiğini de, ancak, bu iki ayırım birlikte ele alınarak bana göre sağlıklı saptanabilir; çünkü, asıl tartışma, dünden beri bu, başlıklar da bu, değişen egemenlik anlayışı ve meşruluk diyoruz. Bir defa, bu değişim sürecini nereden başlatmak gerektiği konusunda da bir netlik yok. Mesela, Bataille'in eserinden bu yana olan değişimi mi, 1648'den bu yana olan değişimi mi ya da 1945'ten bu yana olan değişimi mi esas alacağız tahlillerimizde, bu da pek net değil; ama, galiba, herkesin bu değişim süreci derken, kafasında olan bir kavram var; globalleşme. Değişim denirken de kastedilen bir başka şey var; daha doğrusu var olan bir şey daha var; o da, sanıyorum kimsenin meçhulü değil, yani, bir sır değil. Ulus devletin aşındığı iddiaları ve ulus devletin kaderi; geleceği meselesi. Dolayısıyla, dönüşüm sürecini 1945'ten bu yana almak daha anlamlı görünüyor. Globalleşme denilen kavramı da, sanıyorum, tabii, 1492'lere kadar götürebilirsiniz ya da dün Murat Beyin dediği gibi, insanlıkla birlikte başlamıştır diyebilirsiniz; ama, galiba içinde bulunduğumuz neoliberal globalleşme sürecinin başlangıcı ya da

ivme alma zamanı da 1974 sonrası, o kriz sonrası dönem; yani, 1975 ve bugüne kadar gelen süre. Şimdi, orada da, o tarihten bu yana da, yani, 1945'i esas alsak bile, o tarihten sonra da, 1975'i bir tarih, bir nokta olarak belirleyebiliriz. 1975'ten 1990'a kadar olan süreci ayrı bir zaman dilimi olarak ele alabilir, 1990'dan günümüze ya da 2002'ye, yani, Irak operasyonuna kadar olan zamanı da ayrı bir tarih olarak ele alabiliriz.

Peki, bu süreçte egemenlik kavramında ne değişti? Anayasal düzenleme, ulusal anayasal düzenlemede bunların etkisi ne olacaktır. Ve ulusal yargı organlarına bunun ne gibi yansımaları olacaktır sorularını yanıtlayabilmek için ya da kendince bir parça yanıt önerisi sunabilmek için, biraz önce yaptığım o ayırım temelinde açıklamaya devam edeceğim.

Şimdi, hukuksal açıdan bakıldığında, dış egemenlikte 1648'den bu yana doğrudan esaslı bir değişiklik yok. Biraz önce Turgut TARHANLI da gayet yerinde açıkladı. Altını çizdiğim terim de "hukuksal" kelimesidir; yani, hukuksal açıdan 1648'den bu yana eşit egemenlik ya da egemen eşitlik ilkesi, uluslararası ilişkilerde ve hukukta çeşitli formüllere bürünerek varlığını koruyor. Bugün de, uluslararası sistemin ya da uluslararası toplumun anayasası olarak kabul edilen Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın 2'nci maddesi de bu ilkeyi açıkça belirliyor ve zaten devletlerin eşit egemenliği ilkesi, dolayısıyla, bugün, uluslararası sistemde hukuken geçerli olan temel ilkesi olarak varlığını koruyor.

Buna karşılık, fiilî açıdan durum çok farklı. Yine Carl Schmitt'e geliyoruz. Şimdi, Carl Schmitt'e çok olumlu referans veriyordum gibi oluyor; ama, sonunda, sanıyorum anlaşılacak; yani, çok hayranı değilim, tam tersine; ama, çok önemsenmesi gereken bir insan olduğunu tekrar söylemek istiyorum; çünkü, çok daha keskin gözlükler taktırıyor diye düşünüyorum. Şimdi, fiilî açıdan dış egemenlikte, 1945'ten bu yana ne gibi dönüşümler olduğu sorusuna da, önemli dönüşümler oldu diye cevap verdim. Nasıl oldu; öncelikle, tabii, soğuk savaşın bitimiyle birlikte önemli gelişmeler olduğunu söylemek gerekiyor. 1945'te kurulan düzenin temel unsurlarını ve ayaklarını, yine, Turgut TARHANLI, çok yerinde, çok güzel açıkladığı için işim de çok kolaylaştı, orayı geçiyorum. Temel değişim, temel dönüşüm, birinci Körfez müdahalesiyle başladı diyebiliriz. Yine, hep atıf yapacağım size sayın hocam; ama, isminizi çok anmamı rahatsızlık vesilesi saymazsınız umarım.

Şimdi, Birinci Körfez Savaşı'nda muğlak bir durum vardı; yani, Birleşmiş Milletler'in kararı tam bir saldırı yetkisi veriyor muydu,

vermiyor muydu falan. Farklı görüşler vardı; ama, fiilî durum, böyle bir müdahaleyi pek çok kesimin itirazla karşılamasını zorlaştırmıştı; yani, bir işgal olayı vardı; fakat, 1999'daki Kosova olayı, bana kalırsa, oradaki niyeti açığa çıkardı, netleştirdi. Kosova'dan sonra, bugünkü müdahale, bugünkü saldırı ya da işte, daha nötr bir ifadeyle, Irak Savaşı, artık tescil ettim. Bu son iki durumda, yani, Kosova'da ve son Irak Savaşı'nda iki ilke, uluslararası hukukun iki temel ilkesi bir büyük güç, hegomonik güç tarafından açıkça ihlal edildi. Bunlardan birisi, devletlerin dış egemenliği, diğeri de Birleşmiş Milletler'in anlaşma hükümleri.

Şimdi, böyle olunca, yani, hukuk varlığını koruyor; ama, fiilî durumda başka ülkelerin, başka devletlerin egemenliğini tanıma konusunda bir başka görünüm, bir başka tablo ortaya çıkıyor. Bunu nasıl niteleyebiliriz; bir sürü öneri var; ama, belki çok açıklayıcı mı bilmiyorum, şöyle diyebiliriz bugünkü duruma: ABD vesayetinde sınırlı ve güvencesiz egemenlikler sistemi var artık. Yine hukuken egemenlik var; ama, ABD vesayetinde sınırlı ve güvencesiz egemenlikler sistemi dayatılmak isteniyor, oluşturulmak istenilen sistem, bugünkü fiilî durum bu.

Aslında, tabii, şimdi, egemenlik kavramında yeniden Carl Schmitt'e dönebiliriz. Dün de bir katılımcı söylemişti. ABD'nin bugünkü dünya düzeninde yerini belirlemek bakımından başvurulabilecek en önemli kaynaklardan biri, hatta birincisi diye düşünüyorum. Evet, olağanüstü hale kim karar verirse, egemen odur diyor Carl Schmitt; yani, egemen fiilî durumda gücünü kabul ettirebilendir. Fiilî durumda gücünü kabul ettirebilmek de kural koymakla açıklanamaz, anlaşılabilir; asıl anlaşılacağı yer, kuralı ihlal etme gücüdür; yani, bir güç mevcut kuralları bütün karşı koyuşlara rağmen ihlal etme gücünü kendinde görebiliyorsa ve bunu da kabul ettirebiliyorsa, egemen odur. Tabii, bunun bir diğeri yüzü var; yani, kuralı ihlal etmek, aslında kaos yaratmak amacıyla yapılmış bir faaliyet ya da gelişmiş bir eylem olmayabilir. Bazen bu, bir gücün çıkarına olabilir; yani, kuralları ihlal etmek, kaos yaratmak gibi bir amaç, pekala belli zamanlarda bir hegomonik gücün işine gelebilir; ama, amacın bu olmadığını sanıyorum. Carl Schmitt'in bir başka belirlemesi var yine egemenlikle ilgili. Egemen olan kendi koyacağı hukuku belirlemek için mevcut bütün hukuk kurallarını ihlal edebilir; yani, kendi koyacağı kuralları belirlemek için mevcut bütün hukuk kurallarını ihlal etme gücünü kendinde gören güç egemendir. Şimdi, buna tekrar başta yaptığım o egemenlik-tahakküm ayırımına dayanarak bir tanımlama yapmak gerekirse, bana kalırsa burada

artık egemenlik değil tahakküm söz konusudur; yani, başkalarının hayatlarını belirleme imkânı ve iddiası.

Şimdi, böyle olunca, acaba klasik egemenlik teorisinde ne değiştirdi diye bir soruya şu noktada şu cevabı veriyorum. Klasik egemenlik anlayışında Hobbes'tan bu yana alınan mesafelerde bir geriye dönüş vardır; uluslararası ilişkilerin fiilî durumu açısından. Bir global Leviathan olma iddiasında olan bir güç vardır. Bugün mevcut bütün kuralları tanımama gibi bir ısrarla hareket etme isteğinde olan bir güç vardır. Dönüşüm çok gerilere gitmiştir, uluslararası ilişkiler, uluslararası sistem açısından diye düşünüyorum. Bu birinci bölümü; yani, dış egemenliğin uluslararası sistemin yapısı bakımından tahlili için ilk bölüm dış egemenliğin hukuksal ve fiilî boyutu. Hukuksal boyutu 1648'den bu yana değişmedi; ama, fiilî boyutunda ciddi bir geriye gidiş var diye düşünüyorum.

Şimdi, iç egemenliğe gelince; iç egemenlikte de bunu nasıl anlamak gerektiği gerçekten önemli. Biraz önce tahakküm-egemenlik ayırımına dış egemenlik bakımından da atıf yaptım, iç egemenlik bakımından da aynı atıf yapmak mümkün. Bu atıf ışığında bir değerlendirme yapmak da anlamlı olur.

İç egemenlik demek, mesela, bir otoritenin toplumu belirleme imkânını toplum adına karar verme, toplumun iyiliğini belirleme hakkı ya da iddiası olarak anlaşılabilir. Bunun Hobbes'cu anlayışa yakınlığı, akrabalığı açıktır; orada da yine tahakküme giden bir anlayış söz konusudur. Ama, öte yandan, yine Rousseau'ya, dün haksızlık yapıldığını düşündüğüm için onu da biraz sık anayım ki, teorisinin sadece genel irade içinde işte çoğunluk diktatörlüğü olmadığını, gerçekten böyle anlaşılırsa çok kaba bir anlayış şekli olacağını düşünüyorum. Rousseau, modern demokrasinin, topluluğun kendi kendini belirleme imkânı olarak ortaya konmasında en önemli düşünürlerin başında geliyor diye söyleyebilirim hatta bunu Habermas'ın Rousseau yorumuyla söylüyorum. Demokrasi hukuka muhatap olanların aynı zamanda hukukun müellif oldukları, yazarları oldukları bir sistemi ifade ediyorsa, Rousseau'nun genel irade içinde erime ve herkesin kendi kendine tabi olma diye ifade ettiği şeyin herkesin hukukun oluşumunda -teorik olarak tabii- eşit katılımı olduğu, dolayısıyla tabii olacağı kuralı kendisinin yaptığı, yani, okuyacağı kitabı kendisinin yazdığı veya okutulacak kitabın kendisinin yazdığı bir sistem.

Şimdi, iç egemenliğe bu açılardan bakınca, hem hukuksal hem fiilî açıdan önemli dönüşümler yaşanmıştır modern devletin ortaya

çıkışından bu yana. Hukuksal açıdan en önemli dönüşüm diyebiliriz ki, 1945'le başladı -biraz özet geçmek zorundayım, yoksa süre sıkıntım doğacak gibi görünüyor- ve bugün de gelişmiş bir halde varlığını sürdürüyor. İç egemenliğin hukuksal boyutunun bu dönüşümü insan haklarını uluslararasılaşması formülüyle özetleyebiliriz. Modern ulus devletin kendi ülkesinde yaşayanlarla ilişkisini düzenleme yetkisine önemli bir sınırlama getiriyor bu olgu; yani, insan haklarının uluslararasılaşması olgusu. Böylece, devletin topluluğu, yine tahakküm altına alma imkânlarını sınırlıyor; yani, aslında, güçlendirilen halk egemenliği ilkesidir. Sınırlanan tahakküm diye tanımlayabileceğimiz klasik mutlak egemenlik anlayışıdır. Dolayısıyla, burada sınırlanan şey halk egemenliği ilkesi değildir. Bu konuda teorik tartışmalar var, onların da farkında olduğumu söyleyebilirim ve eğer bir soru gelirse oralara da değinebilirim.

Şimdi, bu açıdan bakıldığında insan haklarının uluslararasılaşması ve oluşturulan bütün bu mekanizmalar, belgeler, tahakküm olarak egemenliğin sınırlanması amacına yöneliktir ve onları rahatsızlıkla karşılamak için, bunlardan huzursuz olmak için, bana göre bir neden yoktur, insan hakları kavramının uluslararası ilişkilerde ve politikalarda sürekli kötüye kullanılan veya ideolojik amaçlar için veya siyasal hedefler için istismar edilen bir kavram olduğu olgusu da bu gerçeği değiştirmiyor. Yani, hegomonik güçlerin de bugün dünyaya şekil vermek için insan hakları kavramına başvuruyor olmaları, insan hakları kavramının biraz önce söylediğim olumlu özünü gözden kaçırmayı veya bu konuda bir bakış değişikliği yaratmayı gerektirmiyor bana göre.

Şimdi, globalleşme denen süreçle birlikte iç egemenlikte yine fiilî boyutta önemli dönüşümler yaşanıyor. Burada biraz önce söylemem gereken bir şey vardı galiba. Şimdi, globalleşme, küreselleşme deniyor, sürekli işte kullanılıyor ve sanki bu nesnel olguların bütünüymüş gibi, insan iradesinin nüfuz edemeyeceği, burada dile getirilen ya da kapsandığı varsayılan bütün olguların gerçekten varmış gibi sunulduğu bir söylem var; yani, globalleşme, hani sanki bizim irademiz ve zihnimiz dışında cereyan eden irademiz ve aklımızla nüfuz edemeyeceğimiz, dolayısıyla teslim olmamız gereken bir süreçmiş gibi sunuluyor. Burada bir ayırım yapmak lazım. Globalleşme dediğiniz zaman bir ideolojik boyut vardır, bir de nesnel boyut vardır. Doğru, globalleşme olarak ifade edilen üretim ve mübadele sürecinin bütün önemli unsurlarında önemli dönüşümler yaşanıyor; yani, parada, emekte, mallarda sınırların geçilebilmesi vesaire bütün bunlar iletişim teknolojisindeki ulaşım imkânlarındaki büyük gelişmeyle de destekleniyor; bunlar nesnel imkânlar. Bu

anlamda toprağa çok sıkı bağıllık ve sınırları tamamen kontrol etme imkânının azaldığı bir gerçek. Ama, bu nesnel gerçekler üzerine bir de olması istenenler kuruluyor. Olması istenenler kurulunca da karşımıza globalizm diye bir şey çıkıyor. Artık bu globalleşme değil, bir ideoloji olarak hani ideolojik olarak da kurgulanınca da amaç belli, bunlar bir süre sonra zihinlere nesnel gerçekmiş gibi dayatılacak, sonra bu dayatmayla birlikte gerçekliği bu yönde değiştirme imkânı da elde edilecek. Yani, aslında globalizmin de bir tür bu şekilde nesnellere daha fazla katkı yapmaya, nesnelerin sayısını artırma gibi bir amacı olduğu açık. O nedenle, hani, bütün dünyanın çıkarı ya da işte katılmazsa kapanılacak, içe kapalı otarşik bir yapıya dönülecek gibi sözleri de globalleşme ideolojisinin bir tür hani doğrudan içinde yer almasa bile yakın ilişki içinde olduğunu düşünüyorum. Buradan şu sonucun lütfen çıkarılmamasını rica ediyorum. Yani, uluslararasılaşmanın çok çeşitli boyutları var ve bugün her ulusal topluluğun kendi kaderini ancak kendi içinde tayin edebileceği gibi bir fikrin de gerçekçi olmadığı, doğru, ama, globalizm taraftarlarının ya da neoliberal ideologların iddia ettiği gibi dünyada her şey işte uluslararası sermayenin çıkarlarına göre sınırların kalktığı, işte hareketin mal, para ve insan bakımından serbest olduğu bir düzene geçildiği gibi sunulması da doğru değil. Buna biraz sonra döneceğim.

Şimdi, bu süreçle birlikte iç egemenliğin fiilî boyutunda hukukla desteklenen doğrudan önemli dönüşümler yaşanıyor. Modern devlette, dün de DAVUTOĞLU söylemişti, otorite ile toprak arasında kurulan bağlantı birçok açıdan çok önemli gerçektir. Modern devlet modeli pek çok açıdan büyük sıkıntılar yarattı. Şiddeti tekeline almış büyük bir güç olarak önemli günahlar işledi, hâlâ nasıl baş edeceğimizi bilemediğimiz bir yapı olarak karşımızda duruyor; ama, modern devlet modelinin bir de olumlu yanları var, onları da görmezden gelmemek gerekir diye düşünüyorum. Bunlardan biri de, bana kalırsa, modern devlet modelinin bir kader topluluğu fikrini kamusal fikirle birlikte teorik açıdan inandırıcı, pratik açıdan daha mümkün hale getirmiş olmasıdır; yani, topluluğu cemaatten çıkarıp kamusal bir birime, birlikteliğe dönüştürelim. Kamu kavramını, yani, herkesin yararına olanı teorik açıdan inandırıcı hale getiren pratik açıdan da mümkün hale getiren önemli bir model, daha doğrusu bu modelin önemli bir yanı budur diye düşünüyorum.

Şimdi, kendi kendini yöneten topluluk fikri modern devletle birlikte kendisinden önceki örneklere göre, yani antik Yunan şehir devletlerine, sonra o küçük cumhuriyetlere göre, yine tekrar ediyorum, oldukça inandırıcı bir boyut kazandı; ama, halk egemenliği teorisiyle birlikte alınır.

Şimdi, halk egemenliği ilkesine dayalı böyle bir modelde iki önemli unsur var; dün de dile getirildi; egemenlik kavramı meşrulukla birlikte ele alınırsa mutlaka üzerinde durulması gereken iki kavram ortaya çıkıyor; katılım ve denetim. Şimdi, katılım ve denetim mekanizmaları bu fikrin ve modelin yaşamsal bileşenlerini oluşturuyor. Çok hassas bir model gerçekten. Buradan uzaklaştığınız anda tahakkümcü egemenlik modeline dönüşebilir, tehlikeli; bunları işler kıldığınız zaman, kendi kendini yöneten topluluk fikrine eğilebilirsiniz; yani, demokratik cumhuriyet fikri işte Rousseau'dan bu yana Kant ile birlikte, Habermas'la birlikte de farklı şekilde sürekli geliştirilen bir model.

Şimdi, demokratik süreç ve kurumlar aracılığıyla devlet politikalarını etkilemeyi veya belirlemeyi hedefleyen haklar burada gerçekten kilit bir önem taşıyor. Kişisel, siyasal ve sosyal haklar. Bir modern devlet içinde özellikle ekonominin genel çerçevesini belirleme işleviyle varlık kazanırlar. Yine, tarihsel açıdan bir hatırlatma yapmakta sakınca yok. Bu hakların önemli bir kısmı kapitalizmi ehlileştirme amacıyla da ortaya atılmış; yani, böyle bir işlevleri de var. Yani, ekonomiyi dizginsiz bir süreç olarak bırakmama fikri, isteği, ihtiyacı da var bu hakların ortaya çıkış sürecinde. Bundan ibarettir, esas budur demek istemiyorum; ama, esaslarından biri budur. Şimdi, bu da globalleşme sürecinde denetim ve katılım imkânlarını tartışırken gözönünde bulundurulması gereken önemli bir nokta diye düşünüyorum. Çünkü, dünya sisteminin bugünkü yapısı içinde ekonomik ve sosyal politikaları belirleme gücü ulusal topluluklardan artan oranlarda alınıyor. Ekonomik süreçler büyük ölçüde uluslararası ve ulusaşırı düzlemlerde örgütlenmeye başlıyor ve buralarda yönlendiriliyor. Bu süreçlere bireylerin müdahale etme imkânı bir yana, erişme imkânları bile yok. Yani, kastettiğimiz sadece büyük dünya ekonomisini örgütleyen ve yönlendiren büyük örgütler Dünya Bankası veya IMF gibi örgütler değil, belki daha önemlisi bir tür modern dünya tanrısı diye nitelendirebileceğimiz borsalar, dünya piyasaları. Şimdi, bunlara da biraz sonra egemenliğin dönüşümünü özetlerken değineceğim, ilahiyat kavramının modern kavramlara çok güçlü bir şekilde girişinin bir başka örneğini oluşturuyor. Yani, piyasaların her hareketinin siyasal karar süreçlerinde mutlaka gözetilmesi gereken taziyeler oldukları, düsturlar oldukları fikri son tezkere tartışmalarında da yoğun olarak yaşandı. Yine, bu dünya sistemindeki egemenlik modeline kutsallığı katma, dolayısıyla ilahiyata başvurma örneği olarak alınırdı diye düşünüyorum; çünkü, bu kavramı tahakküm boyutuyla ele alan ya da düşünen hiçbir yaklaşım kutsallık fikrinden uzaklaşamaz, ilahiyattan da kopamaz.

Tekrar dönüyorum, iç egemenlikte yaşanan bu dönüşümün demokrasi fikrine, etkilerine.

Şimdi, otorite ile toprak arasındaki ilişki aslında çok önemli bir başka şeyi de açığa çıkarıyor. Mekânsal özdeşlik, batı usulü demokrasinin en önemli şartıydı, yaşama şartıydı. Neden; kararları alanlar ile kararların muhataplarının birbirlerini denetleyebilecekleri, birbirlerine hesap verebilecekleri bir mekânı paylaşmaları fikridir. Şimdi, uluslararası sistemde ekonomik süreçlerin nasıl belirlendiğine bakıldığında kararların kotarıldığı merkezler ile bunların muhatapları arasında bir mekânsal özdeşlik yok artık. Büyük ölçüde yok diyelim; çünkü, yok artık dersek, çok fazla iddialı olur. Büyük ölçüde aşıldı. Dolayısıyla, bir yerde kararların nasıl olacağı şekilleniyor, ulusal topluluklar, kendi kurdukları organları demokrasiyle meşrulaştırdıkları halk egemenliğiyle açıkladıkları organlar olarak bunları icra mercilerine dönüştürüyor büyük ölçüde. Şimdi, böyle olunca da, demokrasi fikri ciddi anlamda artık aşınıyor ya da içi bir şekilde boşalır hale geliyor. O nedenle, şimdi, bu dünya sisteminde demokrasiyi, başka ülkelerde demokrasiyi kurmak için askerî operasyonlara başvurulduğu söylemini de gerçekten biraz istihzayla karşılamak gerekiyor, bir ironi olarak görmek gerekiyor. Pardon aslında, bir ironi değil, bir gerçek, şunun için; içi boşalmış bir demokrasinin muktedirlere bir zararı yoktur, siyasal maliyeti yoktur.

Şimdi, bütün bunları söyledikten sonra, acaba hani her ulus devletin kendi içine, her ulusal topluluğun kendi içine kapanıp kendi sorunlarını kendisinin halletmesi gerektiği bir dünya mı tasavvur ediyorum, değil. Bunun mümkün olmadığını da görmek gerektiğini düşünüyorum. Şimdi, tam da dünyadaki bütün kurumları, bu konuda çeşitli tartışmalar var, dünya cumhuriyeti, tek dünya devleti vs. gibi tartışmalar var. Önemli olan ulusal toplulukların bütünüyle teslim olmaları gereken bir sürecin var olduğu fikrine kuşkuyla yaklaşmaktır. Yargı organlarına da bu konuda önemli bir görev düşüyor. Diyelim, ikinci tezkere kabul edilip Anayasa Mahkemesi'nin önüne gelseydi ve ön şartlar yönünden de bir sorun olmadı ya da o sorun çözümlenip esasa girilseydi, büyük bir kıyamet kopmuştu, deniyordu ki, burada artık hukuka bakmayalım, bunu artık çok dolaylı yollardan farklı şekillerde telaffuz eden pek çok kimse çıktı; yani, burada önemli olan şu süreçte işte çıkarımızın nerede olduğudur, ne uluslararası hukuk ne ulusal hukuk. Bunlara fazla aldırmayın. Dolayısıyla, fiilî olanın fiilî olana normatif güç tanıma dayatması da bu süreçte önemli bir nokta, buna da dikkat etmek gerekiyor; yani, bir şey, fiilî durum normatif bir güç yaratsın istenir bu gibi durumlarda, bu gibi dönemlerde. Şimdi, uluslararası alanda da bütün bu tahakküm yapılarına karşı ciddi

hareketlenmeler var, bunları anlatmaya zamanım yetmez. Sadece şuna işaret etmek istiyorum. Bu dinamikler, karşı dinamikleri de doğuruyor. Her yerde böyle olmuştur. Şimdi, ulusal topluluklar hâlâ önemli bir birim olmaya devam ettiklerine göre, ulusal topluluklarda demokrasi fikri bir toplumun kendi kendini yönetmesi fikrini meşruiyetin temel referansı olarak ısrarla savunmak gerekiyor ve dünya sistemindeki ilişkilerin de ancak dünya topluluğunu kendi kendini belirleme imkânına giden yolların ve araçların şimdiki tahakküm sistemine veya oturtulmak istenen bu sisteme karşı anlamlı bir direniş olacağını düşünüyorum. Tersine, ulus devletleri tahakkümcü egemenlik modeline geri döndürecek bir savını yine bugün tek egemenliğini yaptığını pek çok egemene geri vermek anlamına gelecektir. Yani, ulusal toplulukları ya da ulus devletleri güçlendirmeye, ama tahakkümcü egemenlik anlayışına doğru güçlendirmeye yönelik bütün çağrılar bu anlamda, bana kalırsa, Amerika'nın şimdiki tutumuyla özünde aynıdır; yani, meşruluk anlayışıyla aynıdır, teorik olarak aynıdır, pratik olarak da daha dar kapsamda, ama aynı sonuçları doğuracaktır.

O nedenle, egemenliği, ulusal topluluğun içine kapanması suretiyle devleti özne yaparak karşı çıkmak, tek tek devletleri özne yaparak karşı çıkmak bu tür bir risk içeriyor. Buna dikkat etmek gerekir diye düşünüyorum.

Şimdi, bütün bu ayırımlara dikkat etmek gerekir. Eğer soru gelirse, açma imkânı olursa, bir parça daha açacağım; ama, bugün, özellikle halk egemenliği ilkesini ciddiye almak ve o klasik tahlillerin dışında değerlendirmek gerektiğini düşünüyorum. Uluslararası sistemde de ilişkileri dönüştürmek bakımından önemli bir dayanak olduğunu düşünüyorum. Bugünkü dünya sisteminde ABD'nin önderliğinde kurulmak istenen sistemin de, yine kutsallara dayanan klasik tahakküm anlayışına yakın olduğunu, hatta onun çok içinde olduğunu düşünüyorum.

Sabrınız için teşekkür ediyorum.